

Խմբագրական

ՈՒՐ ԵՆՔ ՄԵՆՔ ԱՅՍՕՐ ՈՐՊԷՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

22 տարի է արդէն, որ մեր երկիրը անկախ է՝ իր եռագոյն դրօշով, զինանշանով, քայլերգով, դրամական միաւորով եւ այլ ստորոգելիներով, իր սեփական բանակով, Մահմանադրութեամբ, իր լիիրաւ անդամակցութեամբը Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան: Տակաւին՝ իր դեսպանութիւններովը աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ: Այս բոլորը վստահաբար կարելոր են անկախ պետականութեան մը գոյառումին եւ կայացումին համար, բայց բաւարար են արդեօ՞ք....պետական կեանքը ձեռնհասօրէն ղեկավարելու համար:

Յայտնի փաստ է, որ մեր երկիրը անկախացաւ շատ ծանր պայմաններու տակ՝ հայրենաւեր մեծ երկրաշարժէն քարուքանդ գիւղեր ու քաղաքներ, հարիւր հազարաւոր անօթեւան փախստականներ Ատրպէյճանէն, պատերազմական իրավիճակ Արցախի մէջ, շրջափակում, ընկերային-տնտեսական փլուզուող համակարգ եւ դրութիւն.....: Բայց կը թուէր որ 1988-ի ոգեղէն հրայրքի ժայթքումը, ազգային ինքնագիտակցութեան հրեղէն զարթօնքը, ամիսներ տեւած միլիոնանոց ցոյցերու միասնական բռունցքաւորումը՝ Երեւանի «Ազատութիւն» հրապարակին վրայ, պիտի կարենային անկախութեան մեր արժանապատիւ երթը երաշխաւորել, ամուր հիմքերու վրայ դնել ազգային մեր պետականութիւնը: Իրականութիւնը, սակայն, այլ հունով ընթացաւ: Իրականութիւն՝ որուն ամէնէն ցաւոտ, ողբերգական, Հայ լինելութեան սպառնացող արտայայտութիւնը՝ ահագնացող թափով արտագաղթն է մեր երկրէն, Հայաստան աշխարհի հայաթափումը: Իսկ բոլոր այն գոծոնները, որոնք անմիջական պատճառն են մարդկային այս արհիւնահոսութեան՝ տնտեսական-ընկերային, բարոյա-հոգեբանական եւ այլ, գուցէ կը բխին առաւել խոր արմատներ ունեցող հիմնական ախտէ մը:

1923-ին, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան ականաւոր ղեմքերէն Յովհաննէս Քաջազնունի՝ ցաւագին ապրումներով, այլեւ յանդուգն ինքնաքննադատութեամբ եւ համարձակախօսութեամբ, պիտի գրէր. « Մենք չենք ունեցել որոշ ու յստակ գիտակցութիւն մեր անելիքի մասին, չենք ունեցել մի ղեկավարող սկզբունք ու տեսողական, հետեւողական սիստեմ, գործել ենք կարծես յանկարծակի ու պատահական ներշնչումների տակ, տատանուել ենք, պատից-պատ ընկել, կէսկուրօրէն շօշափելով ոտներիս տակի հողը:.....Կտրուկ ենք եղել այնտեղ, ուր պէտք էր ծայրայեղ զգուշութիւն, ու անվճռական այնտեղ, ուր պէտք է կտրուկ լինէինք: Չենք կարողացել տարբերել պետութիւնը կուսակցութիւնից ու կուսակցական մտայնութիւն ենք մտցրել պետական կեանքի մէջ: Պետական մարդիկ չէինք մենք»:

Իսկ հիմա՞: Ունի՞նք պետական մտածողութիւն: Ունի՞նք ազգային-պետական անվտանգութեան, լինելութեան, զարգացման ռազմավարական ծրագիր, «մի դեկավարող սկզբունք», հիմնուած մեր ազգային-մշակութային-բարոյական արժեհամակարգին ու ազգային գաղափարախօսութեան վրայ: Թէ՞ կը տատանուինք դարձեալ աջ ու ձախ, համահայկական գաղափարախօսութենէ գուրկ էապէս: Այն գաղափարախօսութենէն՝ որ պիտի արհամարհուէր Գ. Հանրապետութեան նոյնինքն հիմնադիր առաջին նախագահին կողմէ, եւ հոչակուէր որպէս «քաղաքական կեղծ կատեգորիա»: Ունի՞նք պետական մտածողութիւն, ազգային-պետական հաւաքական շահերու եւ հիմնախնդիրներու ինքնագիտակցութիւն, անոնց լուծումին նուիրուելու պատասխանատուութիւն ու յանձնառութիւն, թէ՞ կը շարունակենք վերը նշուած գործելակերպը՝ կուսակցական-հատուածական մտայնութիւնը շփոթելով պետականին հետ:

Ասոր ցայտուն մէկ օրինակն էր գուցէ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան անդամակցութեան խնդիրը՝ Եւրոպական Միութեան Ընկերակցութեան (Ասոցացման) կամ/եւ Ռուսաստանի Դաշնութեամբ գլխաւորուած Մաքսային Միութեան: Խնդիր մը՝ շատ հրատապ, որուն շուրջ այնքան մեղան հոսեցաւ ամիսներ շարունակ, եւ որուն մասին հայ քաղաքական միտքը չի կրցաւ յստակ դիրքորոշում ցուցաբերել: Մեր պետական այրերն ալ երկու լարի վրայ խաղալու գործելակերպի տպաւորութիւն դրսեւորեցին, իրենք ալ կարծէք չգիտնալով բուն ընելիքը եւ դարձեալ տատանուելով երկու բեւեռներու միջեւ, առանց լուրջ քննարկումի առարկայ դարձնելու, թէ՛ անդամակցելով վերպետական այս կամ այն հօր կառոյցին, ի՞նչ պիտի շահէր Հայաստանը եւ ի՞նչ պիտի զիջէր ան: Ի՞նչ պիտի ըլլար յաջորդական քայլը, ի՞նչ կը նախատեսուէր նման ծանրակշիռ քայլ մը առնելու պարագային: Ի՞նչ կը թելադրէր ազգային Ռազմավարական Միտքը. ի՞նչ կը թելադրէր Ղարաբաղի ինքնորոշուած, բայց դեռեւս միջազգայնօրէն չընդունուած հանրապետութեան Անվտանգութիւնը: Հայ Դատի, մեր պատմական իրաւունքներու Պահանջատիրութիւնը: Յետոյ, ինչպէս յայտնի է, մետասաներորդ ժամուն, հրապարակուեցաւ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսեանի յանկարածական որոշումը՝ միանալու Ռուսաստանի Դաշնութեան գլխաւորած Մաքսային Միութեան: Կարճ, կտրուկ, առանց բացատրութեան:

Արդարեւ, կա՛յ տարրական ճշմարտութիւն մը քաղաքական-տնտեսական-ռազմական կեանքին մէջ: Ատիկա Շահի հետապնդումն է: Որեւէ մէկ այլ պետութիւն թէ վերպետական կառոյց չի մօտենար մեզի «Մեր սեւ աչքերուն սիրոյն», այլ միայն ու միայն՝ իր սեփական շահերէն ելլելով: Նոյնն է պարագան վերպետական կառոյցներուն՝ Եւրոպական Միութեան Ընկերակցութեան, թէ Մաքսային Միութեան անդամակցութեան: Երկուքն ալ կը միտին մեզ ներգրաւելու իրենց ազդեցութեան գօտիին, քաղաքա-տնտեսական հակակշիռին, սեփական շահերու ոլորտէն ներս: Ներգրաւուիլ այդ կառոյցներուն մէջ կը նշանակէ էապէս Զիջիլ ազգային-պետական մեր ճակատագրին Տէրը ըլլալու ազատութենէն եւ պատասխանատուութենէն, մեր ճակատագրի, ներառեալ Հայ Դատի, մեր պատմական իրաւունքներու հետապնդման տնօրինումը յանձնել ուրիշին: Որպէս ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, արդե՞օք այս է մեր ուզածը: Զիջի՞լ մեր ինքնիշխանութիւնը եւ մեր փրկութիւնը փնտռել օտարէն, թէ՞ ստանձնել մեր ճակատագրի պատասխանատուութիւնը,

ինչպէս վայել պիտի ըլլար ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ առաջնորդուող պետութեան մը:

Ունի՞նք սակայն այդ պետական մտածողութիւնը, ազգային-հաւաքական շահերու, իրաւունքներու, արժեհամակարգին վրայ հիմնուած ռազմավարական մտածողութիւն ու ծրագիր, անով առաջնորդուելու յանձնառութիւն: Եթէ ոչ, ապա մենք դիրաւ կը դառնանք վերպետական կառոյցներու կամ գերիզօր պետութեանց աշխարհակալական ախորժակներուն ծառայող գործիք, որոնք վայրկեան իսկ չեն վարանիր տրորելու եւ ոտքի կոխան ընելու մեզ, եթէ ա՛յդ կը պահանջէ իրենց Շահը: Վկայ՝ մեր բազմադարեան պատմութիւնը: Միսալ չհասկցուինք: Խօսքը՝ հովանաւոր-ապաւեն փնտռելու մեր աւանդական Ապաւինողականութեան մասին է, ոչ թէ՛ փոխ-շահաւէտ գործակցութեան միտող Դաշնակիցներ ունենալու կարելոր հանգամանքին: Այս երկուքը էապէս կը տարբերին իրարմէ, քանզի Դաշնակիցին հետ փոխօգնութեան, փոխգործակցութեան ծրագիրներ կը մշակեն պետութիւններ, սակայն չեն ապաւինիր ստրկամտօրէն անոր Հովանաւոր Ոյժին՝ իրենց ազգային ծրագիրները մշակելու համար: Մա չէ՞ Պետական Մտածողութեան հիմնատարներէն մէկը:

Նոյն այդ պետական մտածողութեան բացակայութիւնը չէ՞ պատճառը, որ ցարդ չունինք կառավարման այնպիսի համակարգ, որ համահունչ ըլլայ մեր ժողովուրդի իղձերուն ու տազնապներուն, յոյզերուն եւ յոյսերուն, մեր ազգային տեսլականին հետ: Համակարգ՝ որ արդար, արժանավայել, օրինակարգ կեանք մը ապահովէ հայրենի համայն ժողովուրդին եւ չըլլայ սոսկ խումբ մը մարդկանց՝ բացառիկ առանձնաշնորհումներ ընձեռող համակարգ ի հաշի երկրին ու ժողովուրդին անխնայ կեղեքումին ու հարստահարումին: Համակարգ, վերջապէս, որ հիմնուած ըլլայ էապէս հայ մշակութային-հոգեւոր արժէքներուն եւ համահայկական գաղափարախօսութեան վրայ...:

Ե՞րբ վերջապէս պիտի կարենանք պետական մտածողութեամբ պետական ազգ դառնալ եւ ապրիլ ազատ, արժանապատիւ, կանոնաւոր ազգային-հասարակական-պետական կեանքով: Վստահաբար կը կարենանք, եթէ ունենանք ճշմարիտ ճանաչումը մեր արժէքներուն եւ արժանապատուութիւնը զանոնք ապրելու եւ ապրեցնելու լիարժէք կերպով: Կը կարենանք, եթէ խիզախ ինքնաքննութեամբ ճանչնանք նաեւ մեր արատները, զանոնք՝ ըստ կարելոյն, բուժելու նախանձախնդրութեամբ, թօթափելով մեր հաւաքական մարմնէն անձնական թէ խմբակային շահամոլութիւնը, ախտագին գաւառամտութիւնը, հատուածականութիւնը, եղբայրամերժ կուսակցամոլութիւնը, օտարին ապաւինելու ստրկամտութիւնը...: Եթէ կարենանք ի մի բերել մեր բոլոր ոյժերը՝ Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք, մշակել ու յստակեցնել մեր համազգային Տեսլականը, ռազմավարական Ծրագիրը եւ անով առաջնորդուած՝ պետական աչալրջութեամբ ու հեռատեսութեամբ գլուխ հանել այն աշխարհաքաղաքական բարդագոյն խաղերէն ու դաւերէն, որոնք կը հիստիւն մեր շուրջ: Յայնժամ վստահաբար կը կարենանք նոր յառաջընթաց ուղի հարթել մեր պետական, ազգային-հաւաքական Նաւին, որ նոյն ճահիճին մէջ կը մնայ խրուած՝ ահա քանի դարերէ ի վեր: ՈՒՆԻ՞Ք ԱԶԳԱՅԻՆ-ՀԱԻԱՔԱԿԱՆ ԱՅՂ ԳԻՏԱԿՅՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԿԱՄՔԸ...

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հարցազրոյց

Աջ ու ձախ կ'երթանք՝ օտարէն մուրալու մեր փրկութիւնը

Հարցազրոյց- Ուրբաթ, 11 Հոկտեմբեր 2013 Հարցազրոյցը վարեց՝ Միրանոյշ Պապեանը

Մեր գրուցակիցն է Կիպրոսի «Ազատ Խօսք» համացանցային թերթի խմբագիր Երան Գույումճեանը

Հարցում- Տիկին Գույումճեան, վերջերս օֆշորային սքանտալի հետքերով Կիպրոս էր մեկնել քննչական խումբ, որը ասում են՝ վերադարձել է բարձրաստիճան պաշտօնեաների հետ կապուած հետաքրքիր բացայայտումներով: Արդեօք օֆշորի թեման այդպէս էլ փակ մնաց Կիպրոսում:

Պատասխան - Զարմանալիօրէն այդ թեման փակ մնաց այստեղ: Կիպրոսի մէջ ալ շատ «սքանտալներ» բացայայտուեցան, ուր պարզ դարձաւ, որ պատասխանատու որոշ անձինք որքան չարաշահած են իրենց պաշտօնը և միլիոններ են դիզած ժողովուրդի կրնակէն: Ի գուր չէ, որ երկիրը գրեթէ սնանկացած է: Հետեւաբար, ինչպէ՞ս բացայայտուի նման գործարքը, երբ նմանատիպ բաներ այստեղ ալ պատահեր են դժբախտաբար:

Հարցում- Պաշտօնատար անձինք ասելով նկատի ունէք Կիպրոսի առաջին դէմքերի՞ մակարդակով:

Պատասխան - Նկատի ունիմ դրամատուներու կառավարիչներ, կիսակառավարական հաստատութեան պատասխանատուներ, առաջին դէմքերու անմիջական պարագաներու եւ շրջանակի մարդիկ: Եւ այստեղ ալ՝ օրէնքի գերակայութեան խուսանաւումներ, այսինքն՝ թէ ապօրինի գործարքներ, թէ ալ անպատիժ մնալու հանգամանքներ:

Հարցում- Այսինքն՝ հիմա կոնկրետ ձերբակալուածներ չկա՞ն այդ չարաշահումների ֆոնին:

Պատասխան - Երբեմն մարդիկ կը ձերբակալուին, յետոյ զանազան պատրուակներով զանոնք ազատ կ'արձակեն: Այն տպաւորութիւնը ունիմ, որ օրէնքը անհրաժեշտ ուժը չունի, մանաւանդ անոնց համար, ովքեր կը գտնուին խնամի-ծանօթ-բարեկամ շրջագիծէն ներս:

Իսկ ճգնաժամը աւելի եւս կը խորանայ, և գալիք տարի, ինչպէս ըսեր էի այլ առիթով, աւելի դժուար տարի մը պիտի ըլլայ Կիպրոսի ժողովուրդին համար: Գործազուրկներու թիւը, ըստ շարք մը կանխատեսումներու, պիտի հասնի հարիւր հազարի, այսինքն՝ բնակչութեան աշխատուծին մէկ երրորդը անգործ պիտի մնայ: Իրականութեան մէջ, ո՞վ որ կրնայ, անթաքոյց փափաք ունի արտագաղթելու և իր ապագան այլ տեղ փնտռելու: Շատ անորոշ վիճակ է, քանի որ ջուրի երես դուրս ելան ամէն տեսակի չարաշահումներ, գործարքներ, կողոպուտներ, օրինազանցութիւններ:

Հարցում- Կիպրոսի հայկական սփիւռքն ինչպէ՞ս արձագանգեց ԵՄԽՎ-ում Մերժ Սարգսեանի ելոյթին: Եւ ինչպէ՞ս արձագանգեց Զարուհի Փոստանջեանի հարցին:

Պատասխան - Ես կրնամ միայն իմ կարծիքս յայտնել այս առնչութեամբ: Առաջին հայեացքով, եղածը բացայայտ խայտառակութիւն էր յաչս Եւրոպական Միութեան և աշխարհին, կարծես մեր աղտոտ լաթերը լուայինք հրապարակավ, աշխարհին ի տես: Միւս կողմէն, սակայն, կը մտածեմ, որ խեղդուողը օձին կը փաթթուի, ինչպէս կ'ըսէ մեր ժողովուրդը: Իսկ խեղդուողը մենք ենք՝ հայրենի ժողովուրդը, ճարահատ և անօգնական: Այս մասին, անշուշտ, սոցիալական ցանցերուն մէջ, ինչպէս կ'ըսեն, շատ մեղան հոսեցաւ, կողմ և դէմ կարծիքներ, գայրոյթ արտայայտող խօսքեր, բուն տեսակէտներ: Մեր ժողովուրդը միշտ ալ նման պարագաներուն կարծէք կը հակազդէ շատ բուն կերպով: Արդէն հայուն չափը չափազանցն է: Եւ կարծէք հայ հանրութիւնը կը բաժնուի երկու հակընդդէմ ճակատներու՝ իրերամերժ, իրար նկատմամբ թշնամաբար տրամադրուած ճակատներու: Անձամբ ես ոչ հերոս, ոչ ալ հակահերոս կը փնտռեմ կատարուածին մէջ, սակայն ամօթ կը զգամ, որ մենք հասեր ենք նման իրավիճակի, որ չենք կրնար մեր տան մէջ լուծել մեր խնդիրները և դարձեալ կ'ապաւինինք օտարին՝ մեր հարցերուն լուծում գտնելու համար: Իսկ օտարը նման խայտառակութիւնները կը շահագործէ յանուն իր շահերուն: Կը մտածեմ՝ սա արդէօք բեմադրութիւն էր, նախապէս ծրագրուած: Սա պարզապէս վարկած մըն է անշուշտ: Յամենայնդէպս, մենք դեռ չենք կրցած թօթափել ստրկամտութիւնը, գաւառամտութիւնը, խմբակային նեղ մտածելակերպը մեր մէջ, չենք կրցած մեր մէջ մշակել պետական մտածողութիւն, համահայկական շահերու և արժեհամակարգի վրայ հիմնուած ռազմավարութիւն ու ծրագիր: Հետեւաբար աջ ու ձախ կ'երթանք՝ օտարէն մուրալու մեր փրկութիւնը:

Մինչդեռ այնքան կարելոր է, որ կարենանք կերտել մեր ներքին ամրութիւնը, մեր հաւաքական ուժը և դադրինք աղերսելէ այլոց ողորմութիւնը: Սա կախեալ է միայն մեզմէ, մեր ազգային-պետական մտածողութենէն, վարքագիծէն, ազգային-մշակութային-հոգեւոր մեր սեփական արժեհամակարգին վրայ յենուելու մեր գիտակցութենէն ու քաղաքական կամքէն:

Հարցում- Տիկին Գույումճեան, կարծիք կայ, որ խնդիրը ոչ թէ Հայաստանի և Եւրամիութեան, այլ Պրիւսելի և Մոսկուայի մէջ է, և իրականում Հայաստանը որեւէ խնդիր չունի:

Պատասխան - Ես գաղափար չունիմ, թէ ինչ խնդիր կայ Պրիւսելի և Մոսկուայի միջեւ, բայց տարրական տրամաբանութիւնը կը յուշէ, որ նշեալ երկու վերպետական կառոյցներու կեդրոնները մրցակցութեան մէջ են, ու իրենց տնտեսաքաղաքական ազդեցութեան գօտիները տարածելու համար, կը միտին առաւելագոյն չափով ընդգրկելու, այսինքն՝ օգտագործելու մեր երկիրը, իրենց կառոյցէն ներս՝ ի շահ իրենց հզօրացման: Հայաստանը պէտք է յստակեցնէ իր ազգային-պետական գերագոյն շահերը և չդառնայ գործիք ուրիշին շահերուն:

Հարցում- Այս առումով, որքանով է Հայաստանը կարողանում ինքնուրույնութիւն ցուցաբերել:

Պատասխան - Դժբախտաբար, նման էական, ճակատագրական հարցեր պիտի լայնօրէն քննարկուէին հանրության առջև և Ազգային Ժողովէն ներս: Սա ապագայակերտ որոշում է, որ ոչ մէկ նախագահ առանձինն իրատուօք ունի միանձնեայ կայացնելու: ՀՀ-էն ներս, այո, տպաւորութիւնն այնպիսին է, որ կարծէք նախագահը առանձին որոշում կը կայացնէ՝ առանց հաշուի առնելու իր ժողովուրդին կարծիքը կամ տեսակէտը: Բայց առնուազն նախագահը նաեւ մտածելու է, որ նման պարագաներուն, ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի վերցնէ իր վրայ: Չմոռնանք, որ իշխանութիւնը կը պատկանի ժողովուրդին և ոչ՝ հակառակը: Մեր երկրէն ներս, սակայն, ճիշդ հակառակն է, այսինքն՝ ժողովուրդը կը պատկանի իշխանութեան: Ժողովուրդը պէտք է անպայմանօրէն իր ըսելիքը ունենայ նման ծանրակշիռ հարցերուն մասին: Ինչ կը վերաբերի ինքնուրոյնութեան, մեր երկիրը չի կրնար ամբողջովին ինքնուրոյն ըլլալ, քանի իր սահմանները ռազմական հսկողութեան տակն են ռուսական զօրամիաւորներու կողմէ: Մենք կրնանք մեր ինքնուրոյնութիւնը կերտել, եթէ մեր պետականութիւնը կառուցենք ազգային գաղափարական և մեր հոգեւոր-մշակութային արժէքներու ամբողջականութեան վրայ:

Lragir.am

(արեւմտահայերէնի վերածուած, ինչպէս էր բնագիրը)

Տեսակէտ

Մտորումներ Եպիսկոպոսական Ժողովի նախօրեակին

10 սեպտեմբերի, 2013

(Սոյն յօդուածը գրուած է նշաւել Եպիսկոպոսական Ժողովէն առաջ: Սակայն, անոր արծարծած հարցերը կը մնան ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ու ՀՐԱՏԱՊ: Զայն կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն ուշադրութեան: Ա. Խ.)

Մայր Աթոռի պաշտօնական նոր հաղորդագրութեան համաձայն, Սեպտեմբեր 24-27, 2013-ին Ս. Էջմիածնի մէջ կայանալիք Եպիսկոպոսական Ժողովը այնքան ալ խոստմնալից չ'երեւիր, ինչպէս գրած էի իմ նախորդ յօդուածիս մէջ, որովհետեւ մեր տարակարծութիւնները այնքան խոր են որ մէկ ժողովով կարելի պիտի չըլլայ լուծել տասնամեակներու աներեւակայելի խոր աներեւներն ու վերքերը, նամանաւանդ

միասնականութեան աշխատանքի վերաբերեալ: Նոյն ատեն, նախապատրաստական լուրջ աշխատանքներ ալ չկատարուեցան արարողական մանր մունր փոփոխութիւններ

մտցնելու ծիրէն անդին, նայելու որ Եկեղեցւոյ ընդհանուր բարեկարգութիւնը իր ամբողջական հասկացողութեամբ լրումին հասնի. բարեկարգութիւն մը, որուն մասին կը խօսուի եւ կը գրուի վերջին երկհարիւրամեակին:

Սակայն եւ այնպէս անհրաժեշտ կը գտնենք կարգ մը վերլուծումներ, գնահատականներ եւ թելադրութիւններ ընել Եպիսկոպոսական Ժողովը սկսելէ առաջ, եւ զանոնք յանձնել ո՛չ միայն եպիսկոպոսներուն, այլեւ ամբողջ հայրենիքի եւ սփիւռքի հայ հասարակութեան ուշադրութեան, անխտիր:—

Վերլուծումներ կատարելէ առաջ սակայն, անհրաժեշտ կը նկատենք մէջբերել՝ Գարեգին Վարդապետ Յովսէփեանցի (յետագային Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ) մտահոգութիւնները, զորս ան գրի առած էր Մայր Աթոռի պաշտօնաթերթ «Արարատի» մէջ, 1907 թուականին: 1906 թուականի Եկեղեցական Ընդհանուր Ժողովը ո՛չ մէկ շօշափելի դրական արդիւնք տուած էր, բայց յառաջացուցած էր բազմաթիւ հարցադրումներ. « *Ի՞նչպէս պէտք է անել, որ եկեղեցու բաժան-բաժան մասերի մէջ աւելի կենդանի եւ սերտ միութիւն ստեղծուի: Մեր եկեղեցու հօտը ոչ միայն բաժնուած է երեք պետութիւնների մէջ, այլ եւ բազմաթիւ գաղթականութիւններ ունենք երկրի զանազան կողմերում բուն ժողովուրդից կտրուած: Ի՞նչպէս պէտք է անել, որ մեր եկեղեցու արտաքին ինքնուրոյնութիւնը օտար ազդեցութիւններով չխճճուի, ձեւերի պարզութիւն եւ միութիւն ստեղծուի: Ի՞նչպէս պէտք է անել, որ բարեկարգուեն վանքերն ու վանականութիւնը եւ մի գեղեցիկ նպատակի ծառայեն, որ բարեկարգուեն եկեղեցական կալուածների կառավարութիւնն ու դպրոցական գործը, վարչական հաստատութիւնների փոխադարձ յարաբերութիւններն ու գործողութիւնները, չհասական եւ ամուսնալուծման խնդիրները: Ի՞նչպէս պէտք է կարգաւորել կրօնի դաստանդութեան շատ փափուկ, բայց կարելոյ խնդիրը մեր եւ պետական դպրոցներում, եկեղեցական երգեցողութիւնը, քարոզչական գործը: Ի՞նչու աղքատ է մեր եկեղեցին աստուածահաճոյ եւ բարեգործական հաստատութիւններով եւ ի՞նչ պէտք է անենք, որ նա իւր հիւանդանոցները, անկէլանոցները, որբանոցները, աղքատախնամ հաստատութիւններն ունենայ: Ի՞նչպէս կոչման բարձրութեան համապատասխան եկեղեցականութիւն պատրաստենք, ծաղկեցնենք կրօնական եկեղեցական գիտութիւնները, առանց որին միշտ խաւարի մէջ պիտի խարխափենք: Ապահովենք քահանաների նիւթական դրութիւնը: Ի՞նչպէս պէտք է մաքառենք օտար միսիոնարութեան կամ կրօնական անտարբերութեան դէմ, ի՞նչ լուծումն պէտք է տալ քահանաների կրկնամուսնութեան, կանանց հոգեւոր գործերի մէջ մասնակցութիւն ունենալու հարցերին...»:*

Ըստ երեւոյթին, Գարեգին Յովսէփեանց Վարդապետի մտահոգութիւնները հանդիպած են խուլ ականջներու, որովհետեւ 1920-ական թուականներուն Բենիկ Վարդապետ «Իմ պատասխանը բոլոր զրպարտիչներին» խորագրով հրապարակած նամակ-յօդուածին մէջ կ'արտայայտուի այսպէս. «*Տասն եւ հինգ տարի է ամուսնացած եմ անթաքէլի կերպով. ընտանիքով ապրել եմ նաեւ Էջմիածնի վանքի մէջ, ուր ապրում էին եւ ապրում են իրենց ամուսինների հետ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Խիւղավերտեանը, Ադամ Վարդապետը, Եղիշէ Վարդապետը, Գեորգ Վարդապետ Չեօրէքճեանը, Դանիէլ վարդապետը, եւ Հայրապետներից եւ ո՛չ մէկը չպահանջեց, որ նրանք բաժանուեն իրենց ամուսիններից:*

Այժմու Վեհափառը (Գեորգ Ե.) երբ հրաւիրեց Գեորգ Եպիսկոպոսին վարդապետանայ, վերջինս ազնուութիւն ունեցաւ նախապէս յայտնելու, թէ կին ունի: Իսկ այս հանգամանքը Կաթողիկոսը արգելք չհամարեց, որ նա վարդապետանայ, եպիսկոպոսանայ, արքեպիսկոպոսանայ, առաջնորդ դառնայ: Սակայն նոյն Կաթողիկոսը պաշտօնական թղթով 1919 թուին հրամայեց վանական անատակներին, որ երեք օրուայ ընթացքում աղախիններին եւ մանկահասակ տղայ ծառաներին հեռացնեն վանքից...»:

Ահաւասիկ ախտաբոյր իրականութիւնը որ կը տիրէր Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Ս. Էջմիածնի աթոռանիստ վանքին մէջ: Բենիկ Վարդապետին յօդուածը պարզապէս ցոյց կու տայ որ հայութեան հոգեւոր կեդրոնը, Ս. Էջմիածինը՝ դարձած էր ապականութեան բոյն մը: Արդեօ՞ք տարբեր է պատկերը այսօր...: Այս իրողութեան մեծագոյն վկաներն են մամուլին մէջ լոյս տեսնող խայտաբղետ յօդուածները, գրուած՝ մեր դարաւոր Եկեղեցւոյ, անոր գահակալներուն, եւ եպիսկոպոսաց դասէն մինչեւ ամենակրտսեր համեստ եկեղեցականներուն մասին:

Ահաւասիկ առաւել քան հարիւր տարիներ անցած են այս հարցադրումներէն, սակայն եւ այնպէս զանոնք կրնանք կրկնել այսօր եւս, որովհետեւ ձախողած ենք առ հասարակ բոլոր ոլորտներու մէջ Եկեղեցին իր պաշտօնէութեամբ բարեկարգելու: 20-րդ դարու սկիզբը արտայայտուած մտահոգութիւնները կը պահպանեն իրենց այժմեականութիւնը: Դժբախտաբար այս համրաքայլ ընթացքով, երբ Եկեղեցին Գողգոթայի ճանապարհին է, պիտի չկարենայ դիմագրաւել 21-րդ դարու մարտահրաւերները:

Կարելի չէ անտեսել ժամանակին պահանջները, որովհետեւ ժամանակը ամենագոր ոյժն է որ կը սողոցէ անհարկի եւ անտրամաբանական դիմադրութիւնները եւ հեղեղի նման կը քանդէ ու կը տապալէ ամէն ինչ որ արգելք կ'ըլլայ ժամանակի պահանջներու իրագործման: Դարձեալ կարելի չէ, -- վտանգաւոր իսկ է,-- կառչած մնալ վարդապետական ոչ-էական հարցերու վերաբերող ուսուցումներու, ինչպէս նաեւ հաւատաւոր կեանքի զանազան գործնական արտայայտութիւններու անվերանայելիութեան, անսրբագրելիութեան գաղափարին, որովհետեւ անփոփոխութիւնը լճացում կը յառաջացնէ, իսկ լճացումը թէ՛ թունաւոր է, եւ թէ՛ վնասակար, քանի որ յառաջ կը բերէ ճահճացում. մէկ խօսքով՝ ամբողջական ապականացում, որուն դէմ յանդիման կը կանգնի այսօր Հայաստանեայց Եկեղեցին: (Քրիստոնէական դաւանութեան եւ հաւատքի կէտերը – Տիեզերական Ժողովներով, Նիկիական Հանգանակով ճշդուած—կը մնան անփոփոխելի: Վարդապետական ուսուցումները՝ կերպով մը կը մեկնեն, կը բացատրեն այդ կէտերը եւ ժամանակ առ ժամանակ իրենց ոչ-էական երեսներով (aspects) նոր լոյսի, նոր պայմաններու տակ կրնան, եւ պէտք է վերատեսութեան ենթարկուիլ եւ պատշաճեցուիլ նոր պայմաններուն: Նոյն սկզբունքով ալ, ժողովուրդի հոգեւոր կեանքի արտայայտութեան զանազան երեսները (ծէսեր, տօնակատարութեանց արանդութիւններ, սովորութիւններ, եւայլն, կրնան ենթակայ ըլլալ վերանայման:)

Պէտք է ընդունինք որ եկեղեցիներէն խոյս տուած է քրիստոնէական ոգին եւ կրօնքը տագնապի շրջանէ մը կ'անցնի ամբողջ աշխարհի մէջ, որովհետեւ մարդիկ չեն ուզեր մշակել իրենց հաւատքի կարողութիւնները: Ամէն ինչ դարձած է մեքենականութիւն, այլ

խօսքով՝ մեր արարողութիւնները դարձած են տափակ շարժապատկերի մը նման անհամ եւ անհրապոյր ներկայացում մը, ուր աղօթքները շատ անգամ կը լպտտուին տգէտ եկեղեցականներու կողմէ, որոնք յաճախ իրենց կարդացածը հասկնալու եւ ապրելու ո՛չ միայն յարմարութիւնը չունին, այլեւ պատրաստութիւնը: Եթէ մեր եկեղեցիներու նստարանները թափուր են այսօր, որովհետեւ միայն ասանդապաշտութիւնն է որ մտած է մեր եկեղեցիներէն ներս, պարպելով մեզ բոլոր հոգեկան հարազատ ապրումներէ: Հոն ուր չկայ շարժում, չկայ նաեւ եղափոխութիւն, յառաջդիմութիւն, եւ հետեւաբար կայ միայն քարացած մտայնութիւն, որ 21-րդ դարու մարտահրաւերներուն դիմաց չի կրնար որեւէ լուծում առաջարկել հաւատացեալին, եւ դատապարտուած է ամլութեան:

1955 թուականէն ետք, Մայր Աթոռի մէջ եւ այլուր, Գերագոյն Խորհուրդի բազմաթիւ ժողովներ տեղի ունեցած են: Այդ ժողովներուն յատուկ օրակարգի մէկ բաժինը տրամադրուած է Եկեղեցոյ բարեկարգութեան, եւ սակայն՝ առանց լուրջ արդիւնքներ յառաջ բերելու : Այդ ժողովներու շարքին են 1956-ին Գահիրէի մէջ տեղի ունեցած ժողովը, ինչպէս նաեւ 1969-ին Մայր Աթոռի մէջ կայացածը: Կ'արժէ այստեղ յիշատակել Գահիրէի ժողովի ընթացքին հանգուցեալ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեանի շատերու ծանօթ նշանաւոր յայտարարութիւնը: Երբ ժողովի ընթացքին յառաջ բերուած է կուսակրօնութեան հարցը, Սրբազանը յայտարարած է. «Մենք այդ հարցը վաղուց լուծած ենք,- անցնինք յաջորդ հարցերուն»...: Դժբախտաբար՝ այսօր այդպէս մտածողներ շա՛տ են եւ ինքնախաբէութեամբ կը տուայտին ցոփ կեանքի մէջ, ինչպէս ծանօթ է ամբողջ հայ հասարակութեան, հայրենիքէն ներս եւ թէ սփիւռքի տարածքին:

Եթէ Հայց. Եկեղեցին կարողանայ ինքզինք պատշաճեցնել մարդկային ազատ մտածումին եւ ըմբռնողութեան գաղափարին, այսօր շատ աւելի մեծ դեր կրնայ խաղալ մեր ժողովուրդի հոգեմտաւոր եւ ընկերային կեանքի բոլոր մակարդակներու վրայ:

2013 Օգոստոսի 28-29-ին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ գումարուեցաւ Հայց. Եկեղեցոյ Եպիսկոպոսական Ժողովի նախապատրաստական յանձնախումբի ժողովը, որուն մասնակցեցան Նուիրապետական երկու աթոռներէն եպիսկոպոսներ: Մայր Աթոռի պաշտօնական հաղորդագրութիւնը կը յիշէ միայն, թէ Գարեգին Բ. Վեհափառ Հայրապետը ընդունելով ժողովական հայրերը՝ անոնց փոխանցեց Եպիսկոպոսական Ժողովի գումարման մասին իր պատկերացումներն ու օրհնութիւնները արդիւնալից աշխատանքի համար:

Հաղորդագրութեան մէջ կը կարդանք նաեւ որ երկու օրերու ընթացքին ժողովական Սրբազան Հայրերը քննարկեցին Հայ Եկեղեցոյ Եպիսկոպոսական Ժողովի գումարման թուականի, օրակարգի և ժամանակացոյցի հետ կապուած հարցեր: Ուշագրաւ է սակայն որ հաղորդագրութիւնը, ընդհանուր կերպով ակնարկելով ինչ-որ «օրակարգ»ի մը մասին, ո՛չ մէկ յիշատակութիւն կը պարունակէ մեր Եկեղեցին յուզող եւ տագնապեցնող այն հրատապ հարցերու մասին որոնք պէտք է որ մաս կազմեն նման ժողովի մը օրակարգին: Նկատի ունենալով բացակայութիւնը լուրջ օրակարգի մը, կը ներկայացնեմ Եկեղեցին

բարեկարգութեան ճանապարհին առաջնորդող լուրջ հարցերը, որոնք անյապաղ պէտք է օրակարգի նիւթ դառնան Եպիսկոպոսական Ժողովին, եթէ կը փափաքին Եկեղեցին փրկել ամբողջական ուժացումէ եւ գահավիժումէ:

1.- ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Բարեկարգութեան կարելոր խնդիրներէն մէկը լուծած կ'ըլլանք եթէ նկատի առնենք ժողովուրդի դաստիարակութեան պարագան նոր ժամանակներու պայմաններու համաձայն եւ նոր հասկացողութեան լոյսի տակ: Եւ որպէսզի կարենանք յաջողիլ մեր դաստիարակչական առաքելութեան մէջ, հարկ է որ նկատի առնենք 21-րդ դարու արդիական մեթոտները եւ զանոնք կիրարկենք քրիստոնէական մեր կեանքին մէջ:

2.- ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԻ ԼԵԶՈՒՆ

Որպէսզի Եկեղեցւոյ կրօնական-արարողական պաշտամունքը ըլլայ հրապուրիչ եւ ունենայ իր ներգործող ազդեցութիւնը հաւատացեալներուն հոգեմտաւոր կեանքին վրայ, հարկ է որ կատարուի հասկնալի լեզուով, այսինքն աշխարհաբարով, որ գործածական լեզուն է ժողովուրդին: Նոյն ատեն պէտք է ոչ-ձանձրանալի դարձնել արարողութիւններու տեւողութիւնն ու գեղարուեստական վայելչութիւնը:

3.- ՊԱՇՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Կրօնաբարոյական ըմբռնումով՝ պահեցողութիւնը լաւագոյն միջոցն է որով մարդ անհատը ոյժ կը ստանայ իշխելու իր մարմնին եւ նուաճելու իր կիրքերը: Այս հասկացողութեան լաւագոյն օրինակը տուաւ Աստուածորդին՝ երբ կը պատրաստուէր իր երկրաւոր առաքելութեան: Կրօնաբարոյական այս ըմբռնումէն անկախ՝ նկատի պէտք է ունենալ առողջապահական բարիքները, բժշկական անկիւնէն դիտուած:

4.- ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայց. Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան աշխատանքին մէջ կարելոր հարցերէն մէկն է նաեւ հոգեւոր իշխանութեան, նուիրապետական կարգերու եւ կամ աստիճաններու վերակազմութիւնը: Նկատի ունենալով մեր շեշտադրումը որ այսուհետեւ Եկեղեցւոյ բոլոր աստիճանները պէտք է բաց ըլլան արժանաւոր թեկնածուներու առջեւ՝ կուսակրօն թէ ամուսնացեալ (ընտրութիւնը անհատինն է)՝ կրկնապէս կարելոր կը դառնայ Եկեղեցւոյ աստիճաններու վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը, հեռու սանձարձակ կղերապետութենէ: Ամենակարելորը այս բոլորին մէջ պիտի ըլլայ, որ Հայց. Եկեղեցին որդեգրէ քառամեայ, վեցամեայ կամ ութամեայ պաշտօնավարութեան շրջանի կանոն մը՝ ո՛չ միայն թեմակալ առաջնորդներու, այլ նաեւ պատրիարքական եւ կաթողիկոսական պաշտօններուն համար: Նմանօրինակ երեւոյթներ երբեք օտար չեն մեր Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ, եւ ո՛չ ալ հակառակ կամ խորթ՝ մեր Եկեղեցւոյ ժողովրդավարական ոգիին:

5.- ՀՈԳԵԻՈՐԱԿԱՆԱՑ ԱՊՐՈՒՍՏ

Եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւնը վարձատրելու սովորութիւններուն ու աւանդութիւններուն կապակցաբար այսօր դէմ յանդիման կը գտնուինք լուրջ իրողութեան մը, որ կը յուզէ Եկեղեցւոյ պաշտօնէան ի տես իր անձուկ նիւթական գոյավիճակին (բացառութիւնները շահտ)։ Հայց. Եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան վարձատրութիւնը եւ անոր եղանակը անհրաժեշտ է որ հիմնուին համաձեւ պատուաւոր դրութեան մը վրայ, որպէսզի որեւէ կերպով չվիրաւորուի անհատին արժանապատուութիւնը, եւ հետեւաբար այս վիրաւորական ձեւերն ու նիւթական անձուկ պայմանները հեռու չպահեն արժանաւորները՝ որոնք պիտի փափաքէին հոգեւոր ծառայութեան դաշտ մտնել։

6.- ԿՈՉՈՒՄ-ՆՈՒԻՐՈՒՄ-ՈՒՍՈՒՄ

Ներկայ դարուն, երբ մարդկային իրականութեան մէջ ամէն շարժում լոյսով, գիտութեամբ եւ բարձր իմացականութեամբ կ'առաջնորդուի, տգէտներն ու անուսները չեն որ պիտի առաջնորդեն Հայց. Եկեղեցին իր ծով կարիքներուն մէջ, այլ բոլոր անոնք՝ որոնք իրենց վանական ընծայարանի գործնական եւ հովուական աստուածաբանական ուսումներէն ետք, բաց մտքով եւ հոգիով կը յաճախեն բարձրագոյն համալսարաններ։

Այսօր, բոլոր ժամանակներէն աւելի, մերօրեայ նիւթականացած աշխարհին մէջ անհրաժեշտ է ունենալ իր կոչումին գիտակից ու պարտաճանաչ եկեղեցականութիւն մը, որ իր մէջ կը մարմնացնէ կրօնքին ներշնչած անսակարկ ծառայութեան եւ նուիրումի սերը։ Այլ խօսքով, հոգեւոր մշակներ՝ որոնք իրենց ինքնամոռաց անձնուիրութեամբ կրնան նոյնանալ իրենց ժողովուրդին բոլոր կարիքներուն եւ ցաւերուն հետ, հասնելու համար անոնց ծով կարիքներուն։

7.-ԿԵՆՑԱՂ

Եկեղեցւոյ ամենահրատապ հարցն է եկեղեցականաց կենցաղը, որուն մասին կը խօսինք բայց երբեք չենք փորձեր լուծում մը գտնել այդ մասին։ Կոչում, նկարագիր եւ ուսում կը չքանան, կը ցնդին ի սպառ երբ այդ բոլորը չենք կրնար ապրիլ եւ ապրեցնել մեր կենցաղով. այլ խօսքով՝ մեր խօսքերն ու քարոզները կը դառնան լոկ անիմաստ շրթնային ծառայութիւն, ինչպէս կը տեսնենք բարձրաստիճան հոգեւորականէն մինչեւ համեստ քահանային մօտ։ Այլ խօսքով, վերջ տանք «*Բիզինես*» *հոգեբանութեամբ դաստիարակուած անկառավարելի եկեղեցականներուն*։

7.- ԱՄՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ամուսնալուծման խնդիրները պէտք է լրջօրէն ուսումնասիրել եւ կանոնաւորել նամանաւանդ այն երկիրներու մէջ, ուր քաղաքային դատարաններու չեն ենթարկուիր ամուսնալուծութեան վերաբերեալ խնդիրները։ Անհրաժեշտ է որ հոգեւոր իշխանութեան մօտ անոնք գտնեն իրենց արդար օրինական լուծումը, առանց կաշառակերութեան։

8.- ՏՈՄԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ՄԱՇՏՈՑԻ ԿՐՃԱՏՈՒՄ

Հայց. Եկեղեցին այսօր պէտք ունի վարչական, ծիսական եւ կանոնական բարեկարգութեան, որովհետեւ երբ կրօնի ուսուցումը կը դադրի ու կը կորսնցնէ իր հմայքը, երբ քրիստոնէական բեմը կը դադրի մեր եկեղեցիներուն ամենէն կենսունակ զօրութիւնը ըլլալէ, անկարող եւ անպատրաստ քարոզիչներու պատճառով, մենք կը դատապարտուինք ուժացումի:

9.-ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄՆԵՐ

Հայց. Եկեղեցոյ ամենազգայուն եւ ամենաշիկացած հարցերէն մէկն է, եւ կը խոռովինք ի տես եղած անարդարութիւններուն, նամանաւանդ երբ անոնք կը կատարուին յԱթոռոյ, քինախնդրութեամբ, վրէժխնդրութեամբ, յիշաչարութեամբ եւ ռիսակալութեամբ, սակայն ոչ երբեք՝ օրէնքի տրամադրութեան համաձայն: Գերագոյն Հոգևոր Ժողովի (Ս. Էջմիածնի պարագային) եւ կամ Տնօրէն Ժողովի (Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պարագային) աւագ պատասխանատուութիւններէն մէկն է քննել միաբաններու թերացումները եւ պարտն ու պատշաճը տնօրինել կանոնագրութեան համաձայն, մեղադրեալի ներկայութեամբ, առիթ ընծայելով որ ենթական ներկայացնէ իր պաշտպանողականը փաստացի եւ իրաւացի տուեալներով:

Այս տխուր իրականութեան անդրադարձած է Պոլսոյ Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը, Ամենայն Հայոց Հայրապետին յղած իր Նոյեմբեր 3, 2000 թուակիր նամակին մէջ, ուր կը թելադրէ այսպէս. *«Դուք արդէն տարիէ մը ի վեր Կաթողիկոս էք եւ Ձեր իշխանութիւնը ապացուցելու համար պէտք չունիք «ներքին Սփիւռքի կանոնադրութեան 68-րդ յօդուածի տրամադրութենէն օգտուելու: Թեմակալ առաջնորդ մը (կ'ականարկէ Տիրան Արք. Կիլիկեանի) ազատ արձակելու «ձեռն» ալ կարելոր է: Այսօր Սրբազան Պապն իսկ իրաւունք չունի իր ուզած եպիսկոպոսը յանկարծակի պաշտօնանկ ընելու: Ամենայն հայոց Կաթողիկոսն ալ պէտք է ընկալեալ կարգ-կանոնով եւ աւանդութեամբ առաջնորդուի: Նման պարագաներուն պէտք է յստակ եւ փաստացի ըլլայ ազատ արձակուող առաջնորդի դէմ բերուած ամբաստանութիւնը. պէտք է քննիչ ատեան կազմել, ենթակային ինքնապաշտպանութեան առիթ տալ եւ ապա արդիւնքը հրապարակել»:*

Նմանօրինակ աժան մօտեցում մը ցուցաբերուեցաւ վերջերս նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկոյ միաբան՝ Պարթեւ Վրդ. Կիլիւմեանի, եւ իրմէ առաջ նաեւ որոշ թիւով ուրիշ միաբաններու պարագային: Պէտք չէ ենթական, բարձրաստիճան թէ փոքրաւոր, կարգազուրկ հռչակել պարզապէս ցոյց տալու համար, որ ի յաթոռոյ այդ իրաւունքը կայ: Կաթողիկոսներ, պատրիարքներ եւ առաջնորդներ գործադիր իշխանութիւնը կը ներկայացնեն եւ որեւէ օրէնսդրական յաւակնութիւն չեն կրնար ունենալ, եւ պէտք չէ ունենան, որովհետեւ օրէնքէ վեր ոչ մէկ իշխանութիւն գոյութիւն ունի, եւ ուրեմն որեւէ հանգամանք պէտք չէ զիրենք մղէ ինքնիշխան դատնալու յանձնապատասխանութեան:

Այս առիթով կ'առաջարկեմ որ Եպիսկոպոսական Ժողովը, որ գերագոյն մարմինն է Հայց. Եկեղեցոյ, պահանջէ թէ՛ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. եւ թէ՛ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսներէն, որ վերատեսութեան ենթարկեն իրենց անօրինական եւ

հակականոնական կարգազրկումները, եւ օրինական ինքնապաշտպանութեան առիթ ընծայեն բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին վերադառնալ Հայց. Եկեղեցոյ ծառայութեան:

Հայց. Եկեղեցին տասնութ դարերէ ի վեր հայ ժողովուրդին կեանքն ու ճակատագիրը վարող ոյժը եղած է որպէս կրօնական եւ ազգային հաստատութիւն, եւ չենք կրնար ձգել զայն պատահականութեան: Կաթողիկոսներ կու գան ու կ'երթան, բայց Հայց. Եկեղեցին կայ ու կը մնայ, որովհետեւ կը մարմնաւորէ հայ ժողովուրդի ազատ խիղճը, եւ կը խորհրդանշէ անոր հաւատքի նուիրականութիւններու ակը: Մի՛ փորձէք խախտել մեր հաւատքը...: Հայց. Եկեղեցին՝ կը մնայ որպէս իւրաքանչիւր հայու հոգեւոր սնունդի ակնադրբիրը եւ իր հոգեւոր կարիքներու գոհացման օրրանը: «Եկեղեցին Հայկական եւ աչքս գոց կը տեսնեմ...» (Վահան Թէքէեան):

Ոսկան Մխիթարեան

Hetq.am

Խարխափումի կամ Բարեկարգումի Ընդմէջէն «Մենք Ենք՝ Մեր Ցաւերը» շարքէն

Պարոյր Աղպաշեան, Պէյրուք

Գրաւոր կամ տպագիր խօսքը միշտ ունեցած է (ու պիտի ունենայ) իր մնայուն եւ անփոխարինելի տեղը, ի հեճուկս շատերու այն պնդումին, թէ անիկա իր տեղը զիջած է արդի եւ արագ հաղորդակ ցութիւններու միջոցներուն:

Ճիշդ է, որոշ մակարդակներու վրայ եւ շրջանակներու մէջ, կայ նահանջ գրաւոր կամ տպագիր խօսքի գործածութեան, սակայն, այդքա՛ն միայն, որովհետեւ պարզ վիճակագրութիւններն ու ցուցախոյզերը

հակառակը կը փաստեն:

Հաղորդակցութեան նորագոյն հնարքներն ու սարքաւորումները, որքան ալ հրապուրիչ ու գրաւիչ ըլլան, գրաւոր կամ տպագիր խօսքը պիտի մնայ, պիտի ունենայ իր իւրայատուկ ներազդեցութիւնը:

Այս վարկածին պատճառը շատ պարզ է:

Գրաւոր կամ տպագիր խօսքը, իր գանազան տարբերակներով, ունի ուղղիչ ու դիրքորոշիչ դեր, դաստիարակիչ եւ ուսանելի ներգործութիւն, միշտ վերանորոգելի ու բարեկարգելի հեռանկարներով:

Անիկա պատեհութիւն կու տայ խորհրդածելու, միջոց կը դառնայ մտորումի, կը մղէ վերլուծելու, առիթ կը ստեղծէ քննարկումի, երբ հրամայական ու հրատապ հարցեր կը ներկայացուին, այժմեական ու ժամանակակից խնդիրներ կը մէջբերուին:

Այս պարագային, գրաւոր կամ տպագիր խօսքը շատ աւելի հնչուն ու խօսուն իմաստաւորում կ'ունենայ, քան անոնք որոնք կը փորձեն անոր տեղը գրաւել, սակայն, առանց վերջնական «յաղթանակ» ապահովելու, որովհետեւ, ինչպէս ըսուեցաւ, անիկա աւելի երկարակեաց ու խորագդեցիկ բովանդակութեամբ գերյագեցած կ'ըլլայ:

Մեր այս մտածումները արձանագրելով կ'ուզենք զանոնք Մասնաւորուած տեսնել գլխաւորաբար մամուլ հասկացողութեան կամ մամլոյ պարունակին մէջ, որովհետեւ, ինչպէս ասկէ առաջ յաճախ յիշած եմ, ներկայիս հայ մամուլը կը գտնուի հիւանդկախ վիճակի մը մէջ, այս ընթացքով սուրալով դէպի վերջնական... կործանում:

Ասոր ինչուն չկայ, ոչ ալ հակաճառութիւնը, այնքան ատեն որ ահաւոր պատկերը մեր առջեւն է, յատկապէս մամուլը՝ իր ասպարեգային ընտրանքով, նօսրացումի ու ամլացումի ընթացքով:

Գլխաւոր պատճառ(ներ)ը, շատ-շատ են, որոնցմէ կրնանք յիշել «քատր»ային (ան)պատրաստութիւնը, հետեւապէս, մամուլը ձգելով ինքնահոսի մը մէջ, ուր չկան լիցքաւորող մտաւորական ուժեր, կը բացակային հեղինակային հրապարակագիր գրիչներ:

Ցաւալի է, որ երեկուան միտքի ու հոգիի փարոսներ, գրաւիչ ու հմայիչ աղբիւրներ, դաստիարակող ու կողմնորոշող ազդակներ հանդիսացող մամուլի մեծամասնութիւնը խամրումի ճամբուն վրայ կը գտնուի: Ոմանք կը փորձեն իրենց կացութիւնը բարելաւել, ոտքի մնալ, սակայն, նշմարելի է որ անոնք կարկտան կամ ժամանակաւոր տնօրինումներ են, այնքան ատեն որ յստակ ու ծրագրուած քաղաքականութիւն մը չէ որդեգրուած, մինչ ուրիշներ պատահականութիւններու եւ միջակութիւններու ճամբով, կը կարծեն մամուլ պահել, մինչդէռ եղածը լոկ... փոշի ցանելու ցնորամտութիւն մըն է:

Մփիւռքի մէջ այսօր հայ մամուլը կ'ապրի համարեա ցաւատանջ մղձաւանջ մը, որուն տագնապելիութիւնը պարտութեամբ է մտաւորականներու այն հատուածները, որոնք գիտեն արժէքը, կը հաւատան անոր առաքելութեան, կ'ըմբռնեն անոր դերակատարութիւնը: Միւս կողմէ, սակայն, ի՞նչ կը կը լսենք, կը կարդանք:

Հայաստանը, փոխանակ սատարէ սփիւռքահայ մամուլի պահպանման ու զարգացման գործին, շքանշաններով ու պատուոյ գիրերով կ'ողողէ անորակութեան եւ անկոչումնաւորութեան կարգ մը անշնորհալիութիւններու, (արդեօ՞ք) հաւատալով որ կը նպաստէ անոնց կենդանութեան, թէ՞ «ֆիքս»ելով (հայաստանցիներուն սիրած ու գործածած բառերէն) անոնց հոգեվարքութեան մօտալիկութեան ճգնաժամը:

Տխուր տուչութիւններ՝ անբարեբեր նախաձեռնութիւններով:

Մտահոգիչ իրողութիւններ՝ անհետեւանք գործառնութիւններով:

Պէտք է համոզուած ըլլան այլեւս, եւ ասիկա՝ գլխաւորաբար այն կողմերը, որոնք իրենց այդ քայլերով ո՛չ մամուլ, ո՛չ ալ մամլոյ գործիչ գնահատած կ'ըլլան, իսկ եթէ այլընտրանք չունին, գոնէ հրաժարելու են իրենց այս հնամենի անարդիւնաւետ գործէն, լծուելու աւելի շինիչ ու կառուցողական ծրագիրի մը, ինչպէս՝ Հայ առաջաւոր մամուլը ֆինանսաւորել, համապատասխան ընդունելի ու շօշափելի յատկացումով, անշուշտ, փոխան անկէ որոշ քանակութեան մը գնման ու զայն վաճառելու հայրենիքի կրպակներուն կամ թերթավաճառներուն մօտ:

Հետաքրքրական չէ՞, սփիւռքահայ թերթ կամ գրիչ կը գնահատուի (ինչպէ՞սը ուրիշ հարց), բայց հայրենի ընթերցողը ոչ թերթը կարդացած է, ոչ ալ պարզեւատրուողի գրութիւններուն ծանօթ է:

- Այս մարզէն ներս, որեւէ գնահատումի պարագային, անհրաժեշտ է կազմել մասնագիտական յանձնախումբ մը, որ անաչառօրէն եւ առարկայականօրէն քննէ իւրաքանչիւր թղթածրար, փոխանակ զայն ձգելու փսփսացողներու, միջնորդներու, խնամի-քաւորականներու քմահաճոյքին:

Լիբանանի մէջ, օրինակ համար, այս եւ յարակից այլ որակաւորումներով պարզեւատրումներու առիթով, կան նախագահական, կառավարական, նախարարական կամ սենտիքայական յատուկ մարմիններ, որոնք իրենք կը գտեն, կ'ընտրեն ու կ'որոշեն թէկնածուները ու զանոնք կը ներկայացնեն պատկան իշխանութիւններուն:

-Այս ծիրէն ներս Լիբանան-Հայաստան համագործակցութեան տալու համար արդիւնաշատ սլացք, գործնական եւ օգտաշատ պիտի չըլլա՞ր մամլոյ յարաբերութիւններ ստեղծել, ամրացնել ու հզօրացնել, թէ՛ արհեստավարժական, թէ՛ համալսարանական, թէ՛ մասնագիտական մակարդակներու վրայ:

Այս ուղղութեամբ որոշակի ճիգեր թափած եմ, որոնց վերջինը՝ 2010-ին, երբ ծրագիր մը մշակելով զայն յղեցի Սփիւռքի նախարարութեան, Ժուռնալիստներու

միութեան, Երեւանի Պետական Համալսարանի Ժուռնալիստիկայի բաժանմունքին...: Մնացեալը ընթերցողին դատողութեան:

Այս առիթով, կարելոր ճշդում-բացատրութիւն մը:

Հայաստանը կը կազմակերպէ լրագրողներու համագումարներ:

Նախ՝ հարց է թէ կազմակերպողը ո՞վ պէտք է ըլլայ. Սփիւռքի նախարարութի՞նը, թե՛ Ժուռնալիստներու միութիւնը: Եթէ երկուքն են, սխալ է, մնաց որ երկրորդը, հոն թէ հոս, այդքան ալ հեղինակութիւն չունի, իսկ ունենալու համար, անհրաժեշտ են հսկայական փոփոխութիւններ ու բարեկարգումներ (որոնց մասին եւս ըսելիք եւ խօսելիք կայ, օրի՛ն):

Երկրորդ՝ եւ կարեւորը, Սփիւռքը լրագրողներ չունի, մասնագիտական առումով, երնէ՛կ չէր որ ունենար լրագրողներ, որոնք մեր մամուլին կրնային տալ շունչ ու կեանք, զայն պահելով իր աշխուժութեան ու կենսունակութեան տարերքին մէջ, բայց ո՞վ է լրագրող պատրաստը, սնուցանողը, գնահատողը կամ ֆինանսատրողը, մինչ տեղահան եւ այլատառ մամուլին մէջ անոնք ի պատուի են...:

Սակայն մենք այսօր ունինք հրապակագիրներու նախանձելի թիւ մը, որ հայ մամուլին ծառայած է անսակարկօրէն, անհունօրէն նուիրուած եւ յարատեւօրէն աշխատակցած, որմէ փոքր մաս մը կը շարունակէ իր առաքելութիւնը, իսկ մեծ մաս մը կը մնայ՝ լուսանցքային:

Անհանդուրժողութիւն եւ անտարբերութիւն, անհասկացողութիւն եւ անգիտութիւն, անհեռատեսութիւն եւ անթափանցիկութիւն սնուցանողներն են, որոնք հայ մամուլը հոս հասցուցին ու հայ հրապարակագիրը խրտչեցուցին:

Խօսքի եւ տեսակէտի այդ ո՞ր ազատութեան մասին կը գեղգեղուի, երբ հայ հրապարակագիրը՝

Կ'անշքացուի

Կ'անտեսուի

Կը մեկուսացուի

Կը հալածուի

Կը խոցոտուի

Կը ցեխարձակուի

Կը կշտամբուի

Շարքը կարելի է շարունակել եւ երկարել, բայց, այդ ո՞ր մտաւորականն է, որ այդ վերաբերմունքէն ազդուած է, իսկ շահած է նախայարձակ կողմը, ընդհակառակը, մտաւորական այդ փաղանգը մնացած է իր հրապարակագրութեան հարազատ պատուանդանին վրայ, մինչ տուժողները եղած են (եւ են) անցողիկները...հայ մամուլը աւելիով մթագնելով:

Այս թռուցիկ, բայց էական նշումները կատարեցինք, ցոյց տալու համար, որ Սփիւռքը ունի՝

ՀԱՅ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐՆԵՐ, որոնք արժանի են լո՛ւրջ ուշադրութեան, որովհետեւ, եթէ հայ մամուլը՝ գրաւոր ու տպագիր խօսքի բեմը, պիտի մնայ

կանգուն ու մնայուն, անոր գլխաւոր ներուժերէն մէկն է հայ հրապարակագիրը, յանձնառո՛ւ հրապարակագիրը:

Ասկէ մեկնելով՝ առաջարկներ.

ա. Հայ հրապարակագիրներու հանդիպում-հաւաք մը, Հայաստան-Սփիւռք համագործակցութեամբ, զոյգ հատուածներու կարողականութիւնները խորաչափելու, ապա՝ հեռանկարելու, առանց գեղուն կամ «շափլոն» ելոյթներու, որոնցմէ ցմրուր ճաշակած ենք:

բ. Մամլոյ հիմնադրամի հաստատում, որ ակադեմական մակարդակի վրայ ըլլայ, դարձեալ Հայաստան-Սփիւռք առանցքի վրայ, հայ մամուլը եւ անոր ասպարէզային մասնագէտները դասաւորելու, համակարգելու եւ արժեւորելու հիմնաւորումով:

գ. Հայ հրապարակագիրներու Համախումբի ստեղծում, դարձեալ Հայաստան-Սփիւռք հորիզոնականին վրայ, հայ հրապարակագրութեան աւանդները շարունակելու ու զարգացնելու եւ այն նպատակային սեւեռումով, որ այդ միաձուլումը լաւագոյն դրսեւորումն է զիրար ճանչնալու եւ իրարմէ ճանչցուելու:

Ի վերջոյ, առանց մամուլի առողջացման, իր կազմակերպչական ու մտաւորական բաղադրիչներով, հայ կեանքը շատ բան կը կորսնցնէ իր դիմադրականութենէն ու հզօրութենէն, ներկայի եւ ապագայի հաշույն:

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԱՏԱՆԴ Է

Դժբախտաբար Հայց. Եկեղեցին պատանդ դարձած է բարձրաստիճան հոգեւորականութեան ձեռքը: Համազգային յուսախաբուրթին ապրեցաւ հայութիւնը թէ՛

Հայրենիքի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ, ի տես Եպիսկոպոսական ժողովի արդիւնքներուն: Թէեւ այդքան ալ յուսալից չէինք որ այս «եզակի» Ժողովը կրնար շօշափելի արդիւնքներ ձեռք բերել, բայց եւ այնպէս կրնար առ նուազն զբաղիլ այն լուրջ հարցերով որոնք մեր Եկեղեցին կը տազնապեցնեն այսօր, եւ կը կանգնեցնեն զայն գահավիժումի եզրին:

Վերջին տասնամեակներուն այսքան մեծ թիւով բարձրաստիճան եկեղեցականներ ի մի չէին հաւաքուած երբեք. պատճառները ծանօթ են հանրութեան: Ինչպէ՞ս կարելի է այսպիսի լաւագոյն բացառիկ

առիթ մը չօգտագործել յանուն Եկեղեցւոյ միութեան աշխատանքներուն, եւ միայն մակերեսային մօտեցում ցոյց տալ ո՛չ այդքան Եկեղեցին «յուզող» հարցերու մասին: Նոյն իսկ այդ հարցերը որոնք արծարծուեցան ժողովին մէջ, վերջնական լուծում մը չստացան, որովհետեւ լուրջ նախապատրաստական աշխատանքներ չէին տարուած Եպիսկոպոսական Ժողովի նախօրեակին, եւ մեզի տուին ա՛յն տպաւորութիւնը որ այդտեղ հաւաքուած էին զրօսանքի համար: Ինչու՞ այս եզրայանգումը. ահաւասիկ պատճառները--

Առաջին առիթով պիտի անդրադառնանք արծարծուած երկու գլխաւոր հարցերուն, որոնք յատուկ լուսարձակի տակ առնուելէ ետք, ու ապա թեր եւ դէմ կարծիքներու աւարտին, Ժողովը պարզապէս եկաւ հետեւեալ եզրայանգման.

1.- Ժողովը որոշած է « որդեգրել Հայոց ցեղասպանութեան նահատակներու հաւաքական սրբադասման սկզբունքը, յանձնարարել Սրբադասման յանձնախումբին՝ շարունակել նահատակներու անհատական եւ խմբային սրբադասման ուսումնասիրութիւնը՝ Եպիսկոպոսաց յառաջիկայ Ժողովներուն ներկայացնելու համար, յանձնարարել Սրբադասման կանոնակարգը եւ արարողակարգը»:

Եթէ այդքան կարելոր էր այս հարցը, որուն մասին յաճախ կը խօսուէր վերջին յիսունամեակին եւ աւելին, արդեօ՞ք անհրաժեշտ էր հաւաքել 62 բարձրաստիճան եկեղեցականներ որոշելու համար որ անհրաժեշտ է ունենալ սրբադասման կանոնակարգ եւ արարողակարգ: Նո՞ր անդրադարձան մեր բարձրաստիճան եկեղեցականները որ Հայոց Եկեղեցին, Կաթողիկէ կամ Օրթոտոքս եկեղեցիներու նման սրբադասման ո՛չ կանոնակարգ ունի եւ ո՛չ ալ արարողակարգ, հետեւաբար ի՛նչ տուեալներու վրայ հիմնուած պիտի սրբացնէին մեր նահատակները: Պէտք կա՞յ աւելին ըսելու...

Կը բաւարարուինք ըսելով որ այս հարցին կարելի չէ մակերեսային կերպով մօտենալ, որովհետեւ ան կ'ընդգրկէ թե՛ աստուածաբանական եւ թե՛ քաղաքական լուրջ հարցեր: Իսկ այս բոլորէն վեր եւ անդին, Հայ Ժողովուրդը արդէն իր հոգւոյն եւ էութեան մէջ սրբացուցած է իր նահատակները: 1915-ի նահատակներու սրբադասումը, անհատական թե՛ հաւաքական, առիթ պիտի տայ անյարիր մեկնաբանութիւններու, որովհետեւ սրբադասման ենթակայ մարդուն կեանքը, նախ պէտք է ըլլայ ապրող էակներու կողմէ վկայուած կեանք մը՝ լի առանձնայատուկ բարեպաշտութեամբ եւ նահատակուած՝ յանուն խաչեալ Քրիստոսի, եւ իր մահէն ետք անոր գերեզմանին վրայ կամ անոր բարեխօսութեամբ տեղի ունեցած հրաշագործութիւնները պիտի ըլլան երաշխիքը անհատը սրբադասելու:

2.- Ժողովի մասնակիցները քննութեան առին «Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ առաջին երկու խորհուրդներու՝ Ս. Մկրտութեան եւ Դրոշմի առնչութեամբ Ծիսական յանձնախումբի կողմէ կատարուած աշխատանքները»: Նարեկ Արք. Ալեմեզեանի եւ Արշակ Եպս. Խաչատրեանի տուած մամլոյ հարցազրոյցէն կ'իմանաք որ նշեալ խորհուրդներու արարողակարգերը քննարկուելով որոշուած եւ ընդունուած է միօրինակ բնագիր: Միօրինակ բնագի՞ր... Արդեօ՞ք կային եկեղեցիներ որոնք տարբեր Մաշտոց ունէին եւ այսօր որոշուեցաւ միօրինակ բնագիր: Հաւանաբար ըսել կ'ուզէին արարողակարգը կատարել

միաձել. խնդիր մը, զոր իւրաքանչիւր թեմ արդէն լուծած է իր սահմաններէն ներս, այդ ալ երբեմն օտար լեզուներով, ըստ «տեղական պահանջ»ի:

Սեպտեմբեր 27-ի նիստերը նուիրուած էին Հայց. Եկեղեցոյ այժմեական մարտահրաւերներուն, կ'ըսէ պաշտօնական հաղորդագրութիւնը՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի կայքէջին վրայ: Ուրբաթ 26 Սեպտեմբեր 2013-ի առաւօտ, ականատես եւ ականջալուր ներկայ մը մեզի փոխանցած էր Արամ Ա. կաթողիկոսի բարձրաձայն յայտարարութիւնը. «Ժողովուրդը այս ժողովէն բան մը կը սպասէ ,մենք (կաթողիկոսներս) բան մը չունինք մեր միտքերուն մէջ: Մինչեւ վաղը դուք մտածէք թէ ի՛նչ կարող էք առաջարկել:» Ու կ'աւելցնէ զեկուցողը, ըսելով. «Երեւակայէ՛ եթէ թղթակիցները ներկայ ըլլային, ի՞նչ պիտի գրէին միտքերնուն մէջ բան մը չունեցող կաթողիկոսներու մասին»: Վա՛յ մեզի...

Ահաւասիկ լրջութեան աստիճանը Եպիսկոպոսական Ժողովին, ուր հաւաքուած էին «միասնաբար աղօթելու, միասնաբար խորհրդակցելու եւ որոնելու հայ եկեղեցին դէպի ներքին բարեկարգութիւն առաջնորդող ազդու միջոցներն ու ճիշդ ճամբաները»(Արամ Ա.): Ա՛յս էր ուրեմն բոլոր աղմկայարոյց յայտարարութիւններու արդիւնքը: Ո՛ւր մնացին մեր Եկեղեցին (այսինքն ժողովուրդը) յուզող հրատապ հարցերը: Եկեղեցին ինչպէ՛ս պիտի կարենայ ինզինք վերանորոգել, երբ քաջութիւնը չունի խօսելու ա՛յն նիւթերուն մասին, որոնք կ'ալեկոծեն Եկեղեցին,-- հոն՝ ուր բարոյական արժէքներու անկում կայ, հոն՝ ուր մարդկային իրաւունքներու ճիշդ ընկալման աղճատում կայ, հոն՝ ուր ազգային ինքնութեան արժէքներու խաթարում կայ, հոն՝ ուր ընտանեկան սրբութեանց եւ սիրոյ արժէքներու խաթարում կայ:

Անարդար չեն մեր ականկալութիւնները եւ ո՛չ ալ անկարելի: Պէտք է ունենալ «ինքնաքննադատութեան քաջութիւն, մեր վերքերը ճիշդ տեսնելու եւ ցաւերը ճիշդ զգալու» (Արամ Ա.): Վերջին յիսունամեակին, դժբախտաբար, ականատես եւ ականջալուր եղանք միայն ու միայն շրթնային ծառայութեան, որ կը նմանի ծովու ալիքներու փրփուրին, որոնք պահ մը միայն մեզ կը խանդավառեն իրենց գեղեցկութեամբ, ինչպէս արտասանուած շքեղ խօսքերն ու նախադասութիւնները:

Պէտք չկայ եօթներորդ դարու Ներսէս Իշխանցի կաթողիկոսը երկինքէն վար իջեցնելու, որպէսզի շրջի մեր եկեղեցիներէն ներս՝ տեսնելու համար մեր Եկեղեցոյ այսօրուան վատառողջ վիճակը: Հայ Ժողովուրդը ականատես է ամէն օր այդ տխուր իրականութեան եւ դէմ յանդիման կը գտնուի անփառունակ եկեղեցականութեան վիճակին: Անհրաժեշտ ալ չէ երբեք փնտռել բռնագրօսիկ պատճառաբանութիւններ («Խորհրդային իշխանութեան տարիներուն Ամենայն հայոց Կաթողիկոսութեան եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան միջեւ ստեղծուած յարաբերութիւնները յանգեցան պառակտման եւ վարչական բաժանումի» (Գարեգին Բ.)) արդարացնելու եկեղեցականութեան անկեալ վիճակը: Աննպաստ քաղաքական իրավիճակի մէջ կարելի չէր զբաղիլ բարեկարգութեամբ,-- կ'առարկուի: Արդե՞օք քսաներկու տարիներու անկախութիւնը առիթ չտուաւ մեզի վերարժեւորելու մեր կրօնական ու ընկերային կեանքը:

«Մեր առջեւ յառնած են ներեկեղեցական չլուծուած բազում հարցեր, ինչպէս նաեւ ինդիւրներ, որոնք հետեւանք են եկեղեցական իրաւունքի, մեր եկեղեցւոյ կանոնական սկզբունքների վրայ հիմնուած օրէնքների ու կանոնագրութիւնների բացակայութեան, ինչը շատ անգամ տեղիք է տալիս թիրաբնութեան ու կամակայականութեան դրսեւորումների, դժուարացնելով ու բարդացնելով ցանկալի առաջընթացը եկեղեցական մեր կեանքի» (Գարեգին Բ.): Կանոնագրութիւններ կային եւ կան անպայման, դժբախտաբար այդ կանոնագրութիւնը յարգողներ չկան, գինովցած եւ յոփացած իրենց կղերապետական փառասիրութեամբ, որուն արդիւնքներէն մէկն է միայն՝ հակականոնական, ոչ-քրիստոնէական եւ անտրամաբանական կարգազրկումները:

Մեզի համար անհասկնալի կը մնայ թէ ինչո՞ւ այս «եզակի» բացառիկ առիթով չարծարծուեցան վերջերս մեր Եկեղեցւոյ հիմերը ցնցող հրատապ հարցերը, ըլլան անոնք ներեկեղեցական, համայնքային, անհատական եւ հասարակական: Ի՞նչ պատահեցաւ որ ժողովականներէն ոեւէ մէկը քաջութիւն չունեցաւ որպէս օրակարգի նիւթ առաջարկելու հետեւեալ հրատապ-շիկացած հարցերէն մէկը.-

Ա. Երուսաղէմի պատրիարք Նուրհան Արք. Մանուկեանի նամակն ու բողոքի կեցուածքը եւ անոր ունենալիք անդրադարձը ամբողջ եկեղեցականութեան հոգեբանութեան վրայ:

Բ. Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ, Նորվան Արք. Չաքարեանի հրաժարականը. անոր նամակին ունեցած եւ ունենալիք անդրադարձը պատրաստուող հոգեւորական նոր սերունդի հոգեբանութեան վրայ:

Գ. Գերագոյն Հոգեւոր Ժողովի ոչ-օրինական ընտրութիւնը եւ իրենց պատուասիրութիւնը կորսնցուցած անդամներու ունեցած կրաւորական ստրկային վիճակը:

Դ. Եկեղեցականի հոգեւոր առաքելութեան վերաբժեւորումն ու ուխտի վերանորոգումը, հեռու մնալով աշխարհիկ բոլոր «բիզնէսներէն»:

Ե. Ինչպէս աշխուժացնել եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ հասարակական առաքելութիւնը եւ զայն կենսագործել ժողովուրդի ամենօրեայ կեանքին մէջ, այլ խօսքով՝ ըլլալ ժողովուրդով եւ ժողովուրդին համար:

Զ. Հեռու աշխարհիկ հարստութիւններէ, կեղրոնանալ եւ նոյնանալ ժողովուրդի ցաւերուն եւ կարիքներուն հետ:

Է. Եկեղեցին որպէս «հիւանդանոց» հասնի իր ժողովուրդի կարիքներուն եւ վերքերուն, ջերմացնելով անոնց հոգիները ապագայի փայլուն տեսիլքով:

Ը. Եկեղեցւոյ ծառայութեան դաշտին մէջ ընդգրկել կանանց մասնակցութիւնը եւ անոնց տալ գործունէութեան ընդարձակ դաշտեր: Եկեղեցին չի կրնար ըլլալ առողջ եւ ամբողջական առանց կանանց մասնակցութեան:

Թ. Ամուսնացեալ (օրինական եւ ո՛չ օրինական) բարձրաստիճան եկեղեցականութեան առթած դժգոհութիւններն ու խռովութիւնները, եւ որոնել լուծումներ՝ կանխարգիլելու նորերը:

Ժ. Միասեռականութեան ախտաճանաչումը եկեղեցական կեանքին ներս:

ԺԱ. Եկեղեցին պարտաւոր է յստակ կեցուածք ունենալ ժողովուրդի ամենօրեայ կեանքին մէջ տեղի ունեցող բժշկական վիժումներու մասին, որոնք ժամանակի ընթացքին կրնան խախտել մեր գոյութեանական պայքարի հիմերը:

Յաջորդականօրէն պիտի վերլուծենք մեր առաջարկները առանձնապէս եւ ներկայացնենք տրամաբանական լուծումներ:

Մի՛ շահագործէք Հայց. Եկեղեցոյ հանդէպ մեր ունեցած պաշտամունքն ու նուիրումը: Հակառակ պարագային՝ Եկեղեցոյ պառակտումը նոր ճեղք մը պիտի յառաջացնէ մեր հասարակութեան մէջ եւ պիտի դառնայ մեր ազգային անվտանգութեան լուրջ մարտահրաւէր եւ սպառնալիք:

ՈՍԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Շար. Ա.

10 Հոկտեմբեր, 2013

Յուշերու Շարքէն

ՄԵԾԵՐՈՒ ՅԵՏ

Վարդան Թաշճեան Զիւպին Մեթթա

Լուրջ կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ կղզիին երաժշտասեր հասարակութեան մօտ:

“Los Angeles Philharmonic Orchestra under Zubin Mehta in Cyprus.”

Անհաւատալի: Ուրկէ՞ ո՞ր, հսկայական այս նուագախումբը Միջերկրականեան յարաբերաբար փոքր ու աննշան երկրի մը հողին վրայ:

Արդարեւ, Պարսկաստանի Շահին մասնայատուկ հրաւերով, Բերսեբուխի նորաշէն վրանաքաղաքին մէջ, Պարսկական թագաւորութեան 2500 Ամեակի տօնախմբութիւններուն մասնակցութիւն բերելու դէպի Թեհրան իր ճամբուն վրայ երկու օրուան ասուլային էջք մը պիտի կատարէր Կիպրոս, այս հռչակաւոր նուագախումբը, ոչ նուագ հռչակ վայելող տիւնամիջ իր նոր խմբավարին՝ Զիւպին Մեթթայի առաջնորդութեամբ եւ աւելին՝ ելոյթ պիտի ունենար Նիկոսիոյ քաղաքապետարանի նորակառոյց գեղեցիկ սրահին մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ Կիպրոսի Զանրապետութեան Նախագահ Մակարիոս Արքեպիսկոպոսին:

Պրաւօ՛ մը չէ՞ս տար մտայղացումին եւ կամ կազմակերպողներուն այս պարագային՝ Միացեալ Նահանգներու Մշակութային Կեդրոնին, երբ շատ դիրաւ, տրամաբանօրէն, կէս աշխարհ եւ Ատլանտեանը ճեղքելէն ետք, կարճատեւ այս կեցութիւնը կրնար Փարիզի, Զոռմի, Աթէնքի, Անգարայի կամ Թէլ Ավիւի նման քաղաքի մը մէջ կատարուիլ:

Մինչեւ ոտքդ եկող առաջնակարգ այս նուագողներու բացառիկ համերգէն զրկուիլ իսկական անբախտութիւն մը պիտի ըլլար ինձի համար, մանաւանդ երբ մեզ՝ հայերս հետաքրքրող եւ հպարտացնող երեւոյթով՝ նուագախումբի առաջին ջութակահարը հայ մըն ալ էր, յանձինս՝ Վարուժան Գոճեանի:

Տոմսերու վաճառման առաջին օրը, երբ տակաւին շաբաթ մը կար համերգին, թատրոնի կիշէին առջեւ երկար շարք բռնած ժողովուրդին տեսարանը իր նմանը չէր ունեցած երբեք: Միմիայն մեծ ու բազմամարդ քաղաքներու յատուկ երեւոյթ էր այդ: Այսուհանդերձ “համբերութիւնը առաքինութիւն է” առածին անսալով շատ չանցած ինքզինքս գտայ տոմսավաճառին պատուհանին առջեւ: Դրամը տուի, բայց անոր դիմաց ստացած տոմսս ձեռքիս մէջ մասունքի մը պէս բռնած, սկսայ կարդալ, սերտել, նորէն կարդալ միանգամ ընդմիշտ վստահ ըլլալու համար որ իրականութիւնը կատակի մէջ չէր երագի հետ:

Իսկական խճողումը սակայն համերգին առաջին գիշերն էր: Ծովածաւալ բազմութիւն մը թատրոնի մուտքին եւ շրջակայքը, մինչ՝ ճամբաներուն վրայ խոժոռաղէմ ոստիկաններ հոս-հոն կը փորձէին շրջագայութիւնը կանոնաւորել չափական ջղային շարժումներով եւ սուլոցներով: Նախարարներ, դեսպաններ, երեւելի անձնաւորութիւններ, մէկ խօսքով Կիպրոսի աւագանին, գրեթէ ամբողջութեամբ հո՛ն էր, պահէ պահ սպասելով Նախագահ Մակարիոսի ժամանումին: Այդ օր Կիպրացին գէթ իրաւունք պիտի ունենար հաւատալու որ “Կիպրոսը աշխարհի կեդրոնն է”, ինչ փոյթ թէ կարճ ատենուան մը համար եւ որոշ մէկ դասակարգի պատկանող մարդոց քմահաճ երեսը գէթ կը փայփայուէր անսովոր կերպով, այս զգացումներու օրօրոցին վրայ...

Իբրեւ Մելգոնեանի ուսուցիչ նոր ժամանած ըլլալով Կիպրոս, 60ական թուականներու կէտերուն, ինծի ծանօթ մարդ չկար հսկայ այդ բազմութեան մէջ բարեւ մը փոխանակելու, միտք մը արտայայտելու եւ միևնափայտ գաղափարը վանելու համար: Ուստի ուղղուեցայ ներս եւ տեղաւորուեցայ աթոռիս վրայ, միխթարութիւնս որոնելով հրամցուելիք երաժշտութեան մտերմութեանը մէջ:

Շատ չանցած նուագախումբի անդամները մէկ առ մէկ մտան բեմ, սկսան գրաւել իրենց տեղերը եւ ամենէն վերջը մուտք գործող առաջին ջութակահարի օգնութեամբ՝ ձայն առնել իրենց գործիքներուն: Ապա տիրեց քար լռութիւն:

Եւ ահա, արագ քայլերով, տիրակա՛ն, ինքնավստա՛հ, ժպտումներե՛ս ներս մտաւ անուանի մաւեստրօն, ծափահարութիւններու տարափին տակ, յարգալիր խոնարհութիւն մը տուաւ դէպի ժողովուրդ երեք տարբեր ուղղութեամբ, բարձրացաւ ղեկավարի փոքրիկ ամպիոնին վրայ ու դարձաւ նուագախումբին:

Գաւազանը ելաւ վեր եւ կայծակի պէս իջաւ վար: Հարիւր եւ անելի գործիքներու միահամուռ յանկարծական գոռումը թնդացուց սրահին պատերը, երկրաշարժային կարճատեւ ցնցում մը առթելով աչ ու ձախ, բնագդական ու բնական:

Վերացած էինք: Շշմած, մագնիսացած, բոլորիս աչքերը սեւեռուած՝ Մեթային կայտառ, առոյգ, լարուած ու առինքնող շարժումներուն վրայ: Ո՛չ գրակալ, ո՛չ Նօթագրութեան գիրք իր առջեւ: Ուշադրութիւնը՝ ամբողջութեամբ Նուագողներուն, ի՛ր եւ Նուագախումբին փոխադարձ հաղորդակցութիւնը պահելով գերագոյն մակարդակի վրայ:

Չէի կրնար երեւակայել, որ այս խումբը տարիներ ետք դարձեալ տեսնելու առիթը պիտի ունենամ, այս անգամ իր իսկ ծննդավայրին՝ Լոս Անճելըսի Hollywood Bowl- ի բացօդեայ ընդարձակ ամֆիթատրոնին մէջ, աստղերու տակ, Carlo Maria Guilini-ի ղեկավարութեամբ: Յոն, փոքր խցիկներու մէջ, բեմէն հարիւր եւ ավելի մէթր հեռաւորութեան վրայ, մթնոլորտը հաճելի էր, այո՛, ընտանեկան, մանաւանդ՝ ուտելիքներու եւ կամ խմիչքներու արտօնութեամբ, բիքնիքի նման: Սակայն՝ խմբավար-Նուագող մրջիւնի մեծութեամբ հեռուէն տեսնելը եւ ձայնն ալ բարձրախօսներու օգնութեամբ լսելը ո՛ր, հո՛ս՝ տասը-քսան մէթրէն բեմի կենդանի վայելքը՝ ո՛ր: Մինչ հոն, ձայնին մէկ մասը հովին հետ կը տարուբերեր օդին մէջ, կը տարտղնուէր, կը ցրուէր, կը կորսուէր ականջդ այցելելէն առաջ, հոս՝ գոց սրահին մէջ, պատերը ճաթեցնող իր զօրութեամբ երաժշտութիւնը կ'ըմբռնէիր իր կատարելութեանը մէջ, 120 վարպետներու ճարտար ու համաչափ շարժումներով, Նուագողնէ՛ր, որոնցմէ մի քանին տակաւին քովընտի վարագոյրներէն ստիպողաբար կ'ես մը դուրս մնացած էին, միմիայն խմբավարին տեսանելի դիրքին վրայ, տեղի չգոյութեան պատճառաւ:

Երբ յայտագրին առաջին մասը վերջացաւ, յոտնկայս երկարատեւ եւ որոտընդոստ ծափահարութիւնները, պրաւօ-ները Չիւպին Մեթան մի քանի անգամ բեմէն դուրս տարին բերին, մինչեւ որ ալ պահիկ մը գամուած մնաց ամպիոնին վրայ, Նայուածքը ժողովուրդին եւ մանաւանդ՝ սրահին կեդրոնական միջանցքէն դէպի իրեն ուղղուող խմբակի մը վրայ:

Մակարիոս Արքեպիսկոպոս, շրջապատուած իր թիկնապահներով եւ համերգը կազմակերպող յանձնախումբի անդամներով, սրահի վերի պաշտօնական պատշգամբէն իջած վար կը յառաջանար դէպի խմբավարը: Մարդ չմնաց որ ոտքի չէլլէ: Նուագախումբը՝ Նոյնպէս: Նախագահը հանդարտ քայլերով հասաւ սրահէն բեմ բարձրացող կարճ սանդուխը, բարձրացաւ վեր եւ ձեռքը երկարեց Չիւպին Մեթային, զինք շնորհաւորելու համար:

Մեթան արտակարգ խոնարհութիւն մը ըրաւ, գլուխը ծունկերուն դպցնելու աստիճան, փոխադարձելով այն յարգանքը զոր նախագահը ցուցաբերած կ'ըլլար իրեն, վերէն վար մինչեւ իր ոտքին գալով, բոլորին առջեւ: Ժեսթ մըն էր, որուն գնահատական արտայայտութիւնը ցուցաբերուեցաւ նաեւ լարային Նուագողներուն աղեղները

ջութակներուն վրայ թեթևօրէն հարուածելու փորձին մէջ: Վերջապէս՝ Մակարիոսի համաշխարհային համբաւը ետ չէր մնար իրենիսէն:

Երկու ղեկավարներու ձեռքերը իրարու սեղմուած վեր-վար բաւական ճօճուեցան, ակռաներու առաւելագոյն ցուցադրութեամբ, մինչ լուսանկարիչներու իրարայաջորդ արագընթաց ֆլաշները, դիւրաւ կրնային նախանձը արթնցնել “բաբարացցի” երագող Զոլիվուտի սկսնակ աստղերուն:

Տասը վայրկեան տեւող դադարէ ետք, յայտագիրը նոյն թափով շարունակուեցաւ ներկաներու խանդավառութիւնը եւ բացազանչութիւնները հասցնելով իրենց գագաթնակետին, մինչեւ որ ծաղկեփունջերու տուուչութենէն ետք նուազախումբի անդամները կամաց կամաց պարպեցին բեմը եւ անյայտացան կռնակի վարագոյրի ետին իրենց յատկացուած խցիկներու ուղղութեամբ:

Ամենէն յիշատակելի պահերն անգամ տեղ մը վերջ կ’ունենան եւ այս մէկն ալ բացառութիւն չէր: Պատահարէն ետք միայն մարդ կ’անդրադառնայ անոր կարեւորութեան, անկիւնադարձային երեւոյթին, անկրկնելի անոյշ երագի մը թելերուն անձնատուր: Ժամանակ կ’ուզէ լրիւ որոճալու անոր նշանակութիւնը եւ ապա՝ տարիներ ետք անոր ապրումը կու գայ օծելու յիշողութիւնդ եւ ներսիդիդ բխող առանձնաշնորհեալ զգացումներդ բերելու ու փռելու բարեկամական հաւաքոյթներու շաղակրատութեան սեղանին...

Մինչ ժողովուրդին մեծ մասը գլուխ օրօրելով, ուրախ, զուարթ, չըսելու համար կէս մը գինով՝ կախարդական այս երեկոյթէն կ’ուղղուէր դեպի ելքի դուռը, ես՝ քայլերս կ’առաջնորդէի հոսանքին հակառակ ուղղութեամբ, դեպի բեմին ետեւի սենեակները, Չիւպին Մեթթան փնտռելու եւ գտնելու յոյսով, որպէսզի, ինչո՞ւ չէ, հպանցիկ ձեռք մըն ալ ե՛ս տամ իրեն, Մակարիոսին “օրհնեալ” ձեռքէն ետք...

Միջանցները արդէն իսկ խռնուած էին պաշտօնական մարդոցմով եւ յատկապէս պճնուած, զարդարուած, անժպիտ եւ պարծենկոտ կիներով, որոնց դէմքը կը մատներ մեծ խմբավարին charisma-յէն օգտուելու այրող մարմաջը: Սպասողական, անշարժ դիրքի մէջ էին բոլորը, “կանաչ լոյսի” երագով, յառաջանալու համար:

Կրնայի ես ալ պատժուածի մը պէս նոյն ճակատագրին ենթարկուիլ եթէ համարձակութիւնս կամ աւելի ժիշդը՝ “անկարգութիւնս” օգնութեան չհասներ: Ինքզինքս պաշտօնի վրայ ձեւացնելով սկսայ սողոսկիլ իրենց մէջէն “կը ներքը”-ներով, կէս աջ կէս ձախ, քաջ գիտնալով որ ինչպիսի անհաճոյ եւ թթուող դէմքեր կը ստեղծէի այդ փորձիս մէջ, մինչեւ որ ինքզինքս գտայ քովընտի միջանցքի ծայրը մը մէջ կիսաբաց դուռով սենեակի մը առջեւ: Եւ ահա՝ դրան ճեղքէն աչքիս զարկաւ մեծ խմբավարը

բացուած թաշկինակով մը՝ տարտղնուած մագերէն ու ճակատէն հոսող քրտինքը սրբելու վրայ:

Դուռը մատնահարելով եւ կամացուկ մը հրելով,

- Կրնա՞մ, հարց տուի մեղմօրէն,
- Խնդրեմ, պատասխանեց հանդարտ եւ քաղաքավար.

Ներս մտայ, ձեռքս երկարեցի եւ լայն, անկեղծ, ցնծալի ժպիտով մը՝ թափեցի շնորհաւորական եւ գովաբանական աւուր պատշաճի քանի մը խօսք.

Ի՞նչ կը զգայ մարդ երբ իր հիացումին առարկայ համաշխարհային դէմք մը, անհասանելի անձնաւորութիւն մը կը գտնէ իր դիմաց, աչք աչքի, ձեռք ձեռքի, իր երազներուն մէջ իսկ անսպասելի երեւոյթի առջեւ: Այս այն պահն է երբ կ'ուզես որ ժամանակը սառի, յամենայ, գործիքի մը 'Pause'-ի կոճակը կոխուածի պէս, երկարելու համար հանդիպումին եզական հաճոյքն ու կարեւորութիւնը:

- Շնորհակալ եմ, շատ ազնիւ էք- եղաւ պատասխանը, աչքերուս լաւ մը նայելով, կարծես իր երեւակայութեան մէջ փնտռելով զիս նախապէս տեսած ըլլալու հաւանականութիւնը:
- Գիտե՞ք, ես հայ եմ- ըսի - եւ զարմանքով նկատեցի որ ազգակիցս՝ Վարուժան Գոճեանը՝ ձեր առաջին ջութակահարը չկար նուագախումբին մէջ:
- Այո՛, ճիշդ էք, տեղին է ձեր նկատումը: Պրն. Գոճեանը օգտուելով մեր կեցութենէն փութաց Պէյրութ իր ծնողքը տեսնելու: Շուտով պիտի վերադառնայ Կիպրոս, խումբին հետ Թեհրան մեկնելու համար: Բացառիկ նուագող է Վարուժանը եւ խումբի սիւներէն.-
- Պատիւը մերն է - ըսի ուրախութեամբ - եւ աւելորդ է նշել որ ձեր օրով իսկական յառաջդիմութեան մէջ է Լոս Անճելըսի Ֆիլհարմոնիքը, ինչ որ փաստեց այսօրուան համերգը: Հրաշալի էր, իսկապէս:
- Չգացուած եմ ձեր գնահատական խօսքերէն:
- Երանի՛ր թէ աւելի երկար մնայիք եւ վայելէիք մեր գեղեցիկ կողմին:
- Լաւ կ'ըլլար բա՛յց, գուցէ այլ առիթով - պատասխանեց, ափերը վեր՝ ձեռքերը հորիզոնական բանալով:

Սպասողներու համբերութիւնը չարաչար գործածել անփափկանկատութիւն պիտի ըլլար իմ կողմէս, կարգ գողնալու անհեթեթ արարքես ետք մանաւանդ, քաջ գիտնալով տակաւին որ ինչպիսի խաշոց մը կը տիրէր դուրսը անհամբեր եւ անհանդարտ մարդոց տրամադրութեան մէջ: Ուստի ձեռքի օրուան յայտագիրս եւ գրիչս երկարեցի իրեն,

քաղաքավար եւ ինդրական ժպիտով, որուն ուրախութեամբ ընդառաջեց խոշոր ստորագրութիւն մը գամելով կողքի իր նկարին տակ:

- Շատ, շատ շնորհակալ եմ: Պիտի պահեմ շարունակ:

Ժպտաց:

Բարի ճանապարհ եւ յաջողութիւն մաղթելով՝ ձեռքս նորէն տուի իրեն: Լաւ մը սեղմեց, կէս հնդիկ կէս հրեայ իր դեմքին վրայ՝ սեւ, կրակոտ աչքերով վերէն վար քննելով զիս, գուցէ հայերու հանդէպ որդեգրուած յատուկ համարումով մը:

Տարիներ ետք նոյն այդ սուր, խորունկ եւ խոհուն նայուածքը պիտի ցոլանար Al Pacino-ի դեմքին վրայ “the Godfather” ֆիլմերու շարքին մէջ, նուազ հարկաւ Մեթայի քաղցր ու գրաւիչ ժպիտը:

Եւ ելայ դուրս: Ճամբաները սկսած էին ամայանալ, բայց նուազախումբին պոռթկումը դեռ կը հնչէր ականջիս մէջ, սրահի պատերուն յամեցած արծազանգը վերադարձնելով ինծի:

Անկէ տարիներ ետք, ամէն անգամ որ հեռատեսիլէն կը հետեւէի իր համերգներուն, յատկապէս “Երեք Թենոր”ներու առասպելական ելոյթներուն, կը մտաբերէի այս կարճատեւ բայց բարեբախտ հանդիպումս, “մեծ”-ի մը հետ եւ իր համեստ, մարդամօտ, ազնիւ եւ շնորհալի վերաբերումը, հակառակ վայելած բարձր համբաւին: Մինչ ուրիշներու մօտենալը անկարելիութիւն մը պիտի ըլլար, երբ բեմին վրայ եւ բեմին ետին երկու տարբեր անձնաւորութիւն կը դառնան յաճախ, կարելի չէր չիշել Ամերիկացի մեծ Աւետարանիչ Պիլի Կրահամի մէկ խօսքը.

“Շնորհքը կը պակսի մարդոց մօտ, որովհետեւ սկսած են հեռանալ համեստութենէն”...

Չիւպին Մեթան փաստեց որ իր մեծութիւնը կը կայանայ ոչ միայն իր տաղանդին, իր վարկին այլեւ՝ շնորհքով եւ համեստութեամբ շաղախուած մարդկայնական ազնիւ ու օրինակելի իր մօտեցումին մէջ:

Իցիւ թէ նոյն ոգին ցոյց տային ուրիշներ:

Վարդան Թաշճեան

14 Օգոստոս 2013

Նիկոսիա